side (NW) wall was discovered at different locations, it was determined that the church's inside width was 13 m and its outside width 16 m. After the discovery of the front wall, the church's complete dimensions were determined: 36 x 16 m. In investigating the church's interior, 34 burials (three left unexcavated) were discovered in two distinct horizons (Figs. 16, 17). The anthropological analysis determined that they contained eight males and four females (from 18–20 to over 50 years of age), 15 children and infants (from under 1 to 10 years of age), and four indeterminate individuals. Some of the burials had grave goods: rings, brooches, pins, teardrop-shaped organic pendants with a strand of twisted yellow metal wires attached to them, and small belts (Figs. 18, 19). Various wooden reinforcements were also discovered in the excavated area. Some of them had existed during the period of the church's existence (Fig. 5), while others had been installed during the mid-17th–18th centuries during the creation of the bastion ramparts (Figs. 21, 22). In investigating inside the mid-19th-century warehouse, relicts attesting at the building's activities at that time were discovered: an authentic inscription that had survived on upper joists (Fig. 23) and a herring sorting and storage system. The latter included two longitudinal rows of three vats (six total) set into the ground with a masonry gutter below one row and a wooden one below the other and open timber upper gutters set at the level of the warehouse floor (Figs. 24–29).

Virginija Ostašenkovienė

Tytuvėnų bažnyčios ir bernardinų vienuolyno teritorijos tyrimai 2016–2017 m.

2016–2017 m. įgyvendinant projektą „Tytuvėnų miesto centrinės aikštės ir šalia esančios rekreacinės teritorijos sutvarkymas ir pritaikymas visuomenės poreikiams, I etapas“ atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblio (UK 975) teritorijoje (Kelmės r. Tytuvėnų sen.). Tyrimai vykdyti rekonstruojamoje miesto aikštėje bei jos prieigose V kryptimi nuo vienuolyno.

Tytuvėnai istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėti 1503 m. XVI a. viduryje prie kelio susiformavo netaisyklingo stačiakampio formos turgaus aikštė, kuri XX a. I pusėje paversta parku. 1614 m. pradėta statyti bažnyčia ir bernardinų vienuolynas. 1736 m. į V nuo vienuolyno pastatyta dviaukštė mokykla, o 1764–1770 m. prie jos pristatytas noviciato korpusas. Po sukilimo, 1864 m., vienuolynas buvo uždarytas, ūkiniai pastatai ir noviciatas apleisti, o 1887 m. nugriauti.

1992–2015 m. bažnyčios ir vienuolyno aplinkoje daugelyje vietų vykdyti archeologiniai tyrimai (*ATL 2009 metais*, 2010, p. 285–589; *ATL 2010 metais*, 2011, p. 542; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 269–273; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 250–257). Tytuvėnų miesto aikštė anksčiau netyrinėta.

2016–2017 m. žvalgomųjų tyrimų metu aikštėje ištirta 18 1–2 m^2 dydžio šurfų (bendras 19 m^2 plotas). Šurfuose 1–11 fiksuotas miesto aikštės kultūrinis sluoksnis. Aptikta pavienių archeologinių radinių (raudonų plytų fragmentų, keramikos, stiklo ir fajanso šukių),

1 pav. Šurfe 18 atidengtų pamatų fragmentas iš ŠV. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 1. A foundation fragment unearthed in test pit 18, as seen from the NW.

datuojamų XIX–XX a. Šurfuose 14 ir 17 fiksuoti supiltiniai sluoksniai, šurfe 16 – permaišyti sluoksniai su XVIII a. pabaigos – XIX a. griuvenomis. Šurfuose 12, 13 ir 15 atidengtas miesto aikštės kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVIII a. pabaigos – XX a. radiniais.

Vienuolyno V sienos ir arkadų galerijos P kampe tirtame šurfe 18 po velėna atidengtas pastato pamatų fragmentas (1 pav.). Pamatai orientuoti beveik R–V kryptimi (80°), mūryti iš neskaldytų akmenų, tarpai tarp jų užpildyti raudonomis plytomis bei duženomis, surišti kalkių skiediniu. Atidengtas pamatų fragmentas 2 m ilgio, 55 cm pločio, 30 cm aukščio. Pamatų aplinkoje surinkti 179 archeologiniai radiniai: raudonų plytų fragmentai, keramikos ir stiklo šukės, geležiniai dirbiniai. Keramika žiesta, kaimiška ir glazūruota, dengta žalia ir ruda blizgia glazūra. Tarp rastųjų vyrauja keramika, dengta žalia glazūra. Glazūruota dažniausiai tik vidinė indo pusė, retais atvejais – abi pusės. Pamatai pagal radinius datuojami XVIII a. II puse. Atidengtas pamatų fragmentas priklauso buvusio noviciato pastato pamatams, kurių perimetras užfiksuotas 1994 m. tyrimų metu.

Žvalgant miesto aikštėje stebėtos klojamos lietaus nuotekų bei elektros tinklų trasos (bendras plotas – 477,2 m^2), kuriose iki 40–90 cm gylio fiksuoti pilko dirvožemio sluoksniai su pavienėmis XIX–XX a. keramikos šukėmis bei raudonų plytų fragmentais. Į R pusę pilkos žemės sluoksnis storėja ir aikštės R dalyje jau siekia 90 cm gylį. Toks sluoksnio nelygumas galėjo atsirasti, kai aikštės paviršius tarpukariu buvo lyginamas įrengiant skverą.

2016–2017 m. žvalgymai atlikti nukasant gruntą suprojektuotos renginių aikštės (1100 m^2) ir rekonstruojamų takų vietose (1747 m^2). Iš viso žvalgytas 2847 m^2 plotas. Aikštės vietoje gruntas nukastas iki 30–95 cm gylio. Aikštės PV dalyje įžeminis molis dengėsi iškart po velėna 30 cm gylyje. Pilkos žemės bei maišyti sluoksniai storėjo į ŠR pusę ir aikštės ŠR dalyje siekė 95 cm gylį. Aikštėje aptikta pavienių keramikos šukių, datuojamų XIX a. pabaiga – XX a. pradžia, bei 2 puodyninių koklių fragmentai, kurie priskirtini XVIII a. Aikštės centrinėje dalyje fiksuota *duobė 1*. Ji išryškėjo įžemyje 1,04 m gylyje nuo paviršiaus. Duobė netaisyklinga, pailga, ištęstos trapecijos formos, orientuota ŠR–PV kryptimi (50°). 1,92 m ilgio, 1,14 m pločio ŠR pusėje, 54 cm PV pusėje, 60 cm centrinėje dalyje. Duobės užpildas – tamsiai pilka žemė su smulkiais degėsiais, pjūvis pusiau aps-

2 pav. Nuo vienuolyno V kryptimi atidengtas akmeninio latako fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 2. A stone gutter fragment unearthed to the W of the monastery.

krito skerspjūvio. Duobės gylis jos ŠR dalyje siekia 44 cm, PV dalyje – 30 cm. Duobėje 1 rastos 62 kaimiškos keramikos šukės, 2 geležiniai įtveriamieji peiliai, titnago nuoskala (šautuvo titnaginės spynos), gyvūnų kaulų. Radiniai koncentravosi duobės ŠR dalyje. Jie datuojami XVII a. II puse – XVIII a.

Tako prie bažnyčios tvoros, vedančio nuo Maironio gatvės iki tvenkinio, vietoje fiksuoti du buvusių takų horizontai. Jie išpilti žvyru su gausiomis raudonų plytų ir čerpių duženomis. Takų plotis 2,8–3 m. Apatiniame horizonte tarp plytų rasti 2 karnizinių koklių fragmentai, iš kurių vienas būdingas XVII a. pabaigai – XVIII a. pradžiai, kitas – XIX a. pradžiai. Viršutinis tako horizontas datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia, apatinis – XIX a. pradžia. Įžemyje fiksuotos 5 duobės (2–6), dviejose iš jų aptikta keletas kaimiškos keramikos šukių ir gyvūnų kaulų. Šios duobės greičiausiai vienalaikės kaip centrinėje aikštės dalyje atidengta duobė 1 ir priskirtinos XVII a. II pusei – XVIII a.

Žvalgant įrengiamą taką į V nuo vienuolyno, užfiksuotas iš akmenų sudėtas latakas lietaus vandeniui surinkti (2 pav.). Latakas atsidengė 6,4 m į PV (250°) nuo vienuolyno V sienos, 42 cm gylyje. Atidengtas latako fragmentas 4,3 m ilgio ir 1,2 m pločio, orientuotas V kryptimi. Jo R dalis suardyta XX a. II pusėje įrengiant lietaus nuotekų surinkimo trasas. Latako V dalis neatidengta, ji tęsiasi tolyn V kryptimi. Latakas sudėtas iš įvairaus dydžio neskaldytų akmenų. Abiejuose šonuose kraštiniai akmenys didesni (25x16x(?) cm, 30x17x(?) cm, 38x19x(?) cm dydžio), viduryje – mažesni (8x5x(?) cm, 12x 9x(?) cm, 14x12x(?) cm dydžio). Per vidurį latakas įgilintas apie 10 cm. Jis sudėtas ant maišyto molio ir pilkos žemės sluoksnio. Latako aplinkoje, maišytame pilkos žemės ir molio sluoksnyje buvo raudonų plytų duženų. Surinkti 625 archeologiniai radiniai – žiestos kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, smulkūs plokštinių koklių fragmentai, langų, butelių ir indų stiklas, fajansas, geležinės vinys, 1858 m. Blai-

3 pav. Noviciato pamatų bendras vaizdas iš V. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 3. A general view of the noviciate foundation, as seen from the W.

0 5 cm

4 pav. Noviciato pamatų aplinkoje rasti XVII a. II pusė – XVIII a. pradžia datuojami kokliai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 4. Stove tiles dating to the second half of the 17th–early 18th century that were discovered in the vicinity of the noviciate foundation.

vybės sąjūdžio medalionas, gyvūnų kaulai, taip pat rasta XX a. metalinių bei plastikinių buitinių šiukšlių. Sluoksnis susiformavo lyginant žemės paviršių. Latakas galėjo būti įrengtas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje ir naudotas iki XIX a. pabaigos. Latakas išsaugotas, virš jo įrengtas takas.

Įrengiamo tako PV dalyje atidengti noviciato pastato pamatai (3 pav.), fiksuoti 20–35 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Pamatų fragmento ŠR kampas atidengtas 26,7 m į V nuo vienuolyno PV kampo ir 30,3 m į PR (170°) nuo arkadų galerijos sienos. Geriausiai išlikusi centrinė atidengtų pamatų dalis. Nuo jos ŠR galo PR kryptimi eina ŠR siena, o nuo PV galo ŠV kryptimi – ŠV siena. Centrinė atidengtų pamatų dalis mūryta iš skersai ir išilgai dėtų 28,5x15x 7 cm ir 26,5x14x7 cm dydžio raudonų plytų. Pamatų ŠV pusė mūryta iš galu dėtų plytų, PR – iš išilgai dėtų plytų. Plytos rištos kalkiniu skiediniu. Vietomis pamatų šonai sutvirtinti dideliais akmenimis, kurių plokščioji pusė mūryta į išorę. Akmenys 64x36x25, 65x41x(?), 60x54x (?) cm dydžio. Centrinė pamatų dalis 5,6 m ilgio, 1,05 m pločio, atidengtas aukštis – 23 cm. Centrinės pamatų dalies PV galas laiptais žemėja ir suka į ŠV (350°) pusę. Išlikusi tik 50 cm ilgio ŠV pamatų dalis. Gali būti, kad ŠV siena suardyta išrovus čia augusio medžio šaknis – dalis jų išlikę, paviršiuje daug raudonų plytų duženų ir kalkinio skiedinio. Pamatų ŠR dalis išlikusi blogiau nei centrinė, ją kerta XX a. II pusėje nutiestas elektros kabelis, uždengtas skylėtomis plytomis. Ji mūryta iš mažesnių (36x26x(?), 34x18x(?) cm) akmenų ir raudonų plytų, kurių dauguma suskilusios, akmenys išvirtę. Atidengta pamatų ŠR dalis 4 m ilgio, 1,05 m pločio ir 10 cm aukščio, orientuota PR (180°) kryptimi. Pamatų aplinkoje buvo maišytas rudos žemės ir molio sluoksnis, kuriame daug griuvenų ir kalkinio skiedinio, surinkti

36 archeologiniai radiniai – plokštinių koklių fragmentai, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, geležinė kaltinė vinis. Išskirtini 5 plokštinių koklių ir vienos krosnies karūnėlės fragmentai. Jų fasadinės plokštės dengtos žalia glazūra, puoštos augaliniu ornamentu, rugiagėlės žiedo motyvu. Vieno koklio vidurinėje dalyje buvęs erelio atvaizdas – matyti sparno, kojos ir uodegos fragmentai. Kokliai datuojami XVII a. II puse – XVIII a. pradžia (4 pav.). Kiti radiniai būdingi XVIII a. II pusei. Noviciato pamatai išsaugoti, virš jų įrengtas takas.

Archeologinių tyrimų metu iš viso surinkti 1124 archeologiniai radiniai (iš jų 252 – miesto aikštėje ir 872 vienuolyno aplinkoje). Jie perduoti saugoti ŠAM.

The 2016–2017 Investigation on the Grounds of Tytuvėnai Church and Bernardine Monastery

In 2016–2017, a field evaluation and excavation were conducted on the grounds of the Church of the Blessed Virgin Mary and Bernardine monastery complex in Tytuvėnai (Kelmė District). The investigation occurred in the city square to be reconstructed and the access to it on the W side of the monastery. In 1614, the construction of a church and Bernardine monastery began in Tytuvėnai. In 1736, a school for the children of the nobility was erected to the W of the monastery and during 1764–1770 a noviciate, later demolished in 1887, was built beside that.

During the evaluation, 18 test pits (19 m^2) were excavated in the city square and a 19th–20th-century cultural layer was recorded there. Pit 1, which contained sherds of rustic pottery, two iron knives with a push tang, a flint flake (from a flintlock), and animal bones was recorded in the central part of the square. The finds date to the second half of the 17th–18th century. Another five pits were recorded in the E part of the square.

A stone drainage gutter (late 18th–early 19th-century) (Fig. 2), the foundation of the noviciate building (second half of the 18th century) (Figs. 1, 3), and, in the building's vicinity, stove tiles (Fig. 4) were recorded to the W of the monastery. A total of 1124 finds (252 in the city square and 872 in the vicinity of monastery) were collected during the investigation.

Dovilas Petrulis

Panevėžio senosios stačiatikių kapinės

2016 m. liepos 7–21 d. atlikti detalieji tyrimai Panevėžio stačiatikių senųjų kapinių komplekso (UK 4712) aplinkoje (Panevėžys, Jurgio Tilvyčio g.) (1, 2 pav.). Vykdant gatvės statybos darbus, greta minėtų kapinių tvoros, jų PV pusėje (važiuojamosios gatvės vietoje) aptikti žmonių palaikai. Jų radimvietėje buvo atlikti archeologiniai tyrimai, o statybos darbai pristabdyti. Ištirtos dvi perkasos – 1 (57 m^2) ir 2 (100 m^2). Bendras ištirtas plotas sudarė 157 m^2.

Jurgio Tilvyčio gatvės Š dalis patenka į XVIII a. priemiestį. 1727 m. Vilniaus kapitulos kanauninkas Kristupas Bialozarovas ir Bernatonių seniūnas Kristupas Dombskis su žmona Konstancija Panevėžyje įkurdino pijorų vienuolius, jiems pastatė bažnyčią, sudarė sąlygas išlaikyti mokyklą. Nuo bažnyčios V kryptimi buvo išskirtas plotas kapinėms, kurios čia atsirado XVIII a. II pusėje. 1764 m. Naujojo Panevėžio inventoriuje minima 101 sodyba. Aprašyta trikampė aikštė ir 3 gatvės. Rašoma, kad Šeduvos g. buvo 13 sodybų, o pijorų jurisdikcijoje – 4. Apie Pijorų jurisdikcijos teritoriją kunigaikščio Stanislovo Poniatovskio 1778 m. sudarytame